GROEP 4
10 TOT 12 JAAR

MIJN VADER IS EEN VIS
Gil Vander Heyden
Kartonnen Dozen
(door Ine Muys)

OVER DE MAKER

Gil Vander Heyden (1937) is schrijfster. Ze debuteerde in 1969 met een eerste kinderboek *Het jongetje van chocola*. Vander Heyden publiceert gevoelige, vaak geëngageerde jeugdboeken, verhalen en gedichten over thema's als verliefdheid, vriendschap, verdriet en jaloezie. Voor haar werk ontving ze tweemaal de Rotaryprijs en driemaal de prijs van de provincie Antwerpen. In 1984 was ze laureate van de vijfjaarlijkse Lavkiprijs en in 1988 en in 2001 won ze de tweejaarlijkse poëzieprijs 'Dichter bij Jeugd'. In 2014 werd haar poëziebundel *Kleine stemmen* bekroond met een Zilveren Griffel.
(Bron: http://jeugdliteratuur.org/auteurs/gil-vander-heyden)

1. VERHAAL

Titel en cover
- Wat vinden de juryleden van de titel? Maakt de titel nieuwsgierig? Waarom (niet)?
- Waarom denk je dat de schrijfster voor deze titel koos? Wat betekent de titel volgens jou? (bv. opgroeiende Basti fantaseert over zijn vader en herkomst, zie ook scène aan het einde van het boek op pagina 150 / tegelijkertijd is zijn vader maar een (onbetekenende) vis omdat hij gelukkig is met zijn twee moeders)
- Hebben de juryleden een alternatieve titel in gedachten? Zo ja, welke?
- Spreekt de cover aan? Waarom (niet)?
- Geeft de cover aan waarover het verhaal gaat?
- Welke verhaalelementen staan erop afgebeeld? (bv. hoofdpersonage Basti in het zeewater, kleine vis)
- Zou je de kleine vis kunnen weglaten? (bv. vis staat voor een belangrijk deel van Basti's leven: verwijst naar Basti's verwekking, naar zijn huisdier Bertus en naar zijn tweede thuis aan zee)
- Past de coverillustratie bij de inhoud van het boek? Waarom (niet)?
- Vraag de juryleden om een nieuwe cover te ontwerpen. Welke verhaalelementen zouden zij op de cover afbeelden, en waarom?
- Hadden de juryleden bepaalde verwachtingen bij het kleine formaat van het boek?

Personages
Vraag de juryleden om de namen van de personages op het bord of op een blad papier te schrijven.
- mam: moeder van Basti (pp. 5, 7, 44, 82)
- maike: moeder van Basti (pp. 5, 7, 15, 82)
- Bertus: Basti's goudvis (p. 5)
- Amber: mams jeugdvriendinnetje en dochter van Bartholomeus (pp. 12, 56)
- Bartholomeus: voormalige bewoner van Zeedroom (pp. 21, 52)
- Rosita: buurvrouw van Basti (pp. 22, 28)

- ‘de vrouw die niet spreekt’: buurvrouw van Basti (pp. 22, 101)
- Maria: buurvrouw van Basti (pp. 23, 28)
- Michiel: schoolvriend van Basti (p. 32)
- Taner: denkbeeldige vriend van Michiel (pp. 36, 136)
- Ayumi: nichtje van Basti (pp. 39, 106)
- Lucy: mams baas en nieuwe vriendin (p. 62)
- Martin: schoolvriend van Basti (pp. 69-70)
- Antoaneta (Tony): Martins zus, tot wie Basti zich aangetrokken voelt (pp. 73, 87)
- Wally: schoolgenoot (p. 123)
- vader (p. 152)
- Frouke: verdronken dochter van de vrouw die niet spreekt (p. 154)

Leg de juryleden vervolgens de stellingen uit bijlage 1 voor. Zijn ze het eens of oneens met de stelling? Vraag steeds om toelichting, want meerdere stellingen zijn voor interpretatie vatbaar.
Gaat de stelling over een personage dat nog niet in de lijst staat? Schrijf de naam van het personage er dan in een andere kleur bij. Vraag de juryleden —na het bespreken van de stelling in kwestie— hoe het komt dat ze het personage over het hoofd zagen. Kunnen ze alsnog aangeven waarom dat personage (on)belangrijk is voor het verhaal?

Je kan de discussie over de personages afronden met een creatievere opdracht. Nodig de juryleden uit om voor de belangrijkste personages een lijfspreuk te bedenken, zoals ‘Wees jezelf. Er zijn al zoveel anderen’ of ‘Neem je tijd. Er is genoeg’.
Wil je de juryleden op weg helpen? Laat ze dan eerst identiteitsfiches maken. In bijlage 1 vind je een voorbeeld voor Basti dat je ook als sjabloon kan gebruiken. Indien nodig kan je nog even stilstaan bij de volgende vragen:
- Over welke personages kom je het meeste te weten? (bv. Basti, mam, maike, Amber, Bartholomeus, Maria, Michiel, Martin)
- Welke personages zijn belangrijk voor het verhaal, en waarom? (bv. alle personages behalve Rosita, Ayumi en Wally; zij zijn figuranten)
- Wat voor karakter hebben deze personages? Hoe gedragen ze zich?

Voor Basti zou je heel verschillende lijfspreuken kunnen bedenken, afhankelijk van het tekstfragment waarop je je baseert. De volgende oefening kan je gebruiken om de aandacht te vestigen op Basti’s ontwikkeling.
- Verdeel de juryleden in twee groepen.
- De ene groep bezorg je tekstfragmenten uit het eerste hoofdstuk (bv. p. 11, p. 13). De andere groep bezorg je tekstfragmenten uit latere hoofdstukken (bv. p. 138, p. 150).
- Vraag beide groepen om —op basis van de tekstfragmenten— een lijfspreuk voor Basti te bedenken.
- Vergelijk de lijfspreuk van de eerste groep met die van de tweede groep. De kans is groot dat beide lijfspreuken danig van elkaar verschillen. Hoe verklaren de juryleden dit verschil? (bv. Basti maakt een ontwikkeling door; hij leert de zeebuurt appreciëren)

Verhaalopbouw
Vander Heyden schreef een boek over het alledaagse leven van de opgroeiende Basti. Met onderstaande vragen en oefeningen kan je de aandacht vestigen op de opbouw van het verhaal.
Opwarmer
- Vraag de juryleden om enkele woorden op te schrijven die ze met het boek associëren. Gebruik hiervoor het bord of een groot blad papier zodat de juryleden elkaars associaties kunnen lezen.
- Bespreek de associaties en vraag om een korte toelichting.
- Probeer samen uit te vissen wie of wat centraal staat in het boek. (bv. opgroeien van Basti, gezinsleven, leven in een kustdorpje, schoolleven)

Begin en vertelperspectief
“Als ik die vrijdagmiddag uit school kom, krijg ik te horen dat we vanaf nu op vrije dagen ‘de gezonde

lucht gaan opzoeken" (p. 5)
- Wat vinden de juryleden van de beginzin? (bv. vlot, prikkelend, bijzonder, abrupt, verwarrend, ingewikkeld)

Geef de juryleden enkele minuten tijd om een alternatieve beginzin (of alinea) voor dit boek te bedenken.
- Wat zou de lezer in de eerste plaats te weten moeten komen? Op welke manier wil je dat de lezer deze informatie te weten komt?

Bij het nabespreken van de beginzinnen kan je aandacht besteden aan de volgende aspecten:
- Hebben de juryleden de woordvolgorde veranderd? Zo ja, waarom?
- Hebben de juryleden ervoor gekozen om andere verhaalinformatie ter sprake te brengen? Zo ja, welke?
- Wie is er aan het woord? Schreven de juryleden hun eerste zin vanuit het standpunt van Basti, of vanuit het standpunt van een ander personage?
- Wat vonden de juryleden van deze oefening? Zijn de juryleden het erover eens dat het belangrijk is om over een goede eerste zin na te denken? Bestaat de perfecte beginzin? Waarom (niet)?

<u>Spanning</u>
- Wat vonden de juryleden van het verhaalverloop? Vonden ze het een spannend verhaal? Waarom (niet)? (bv. ja, meeslepende emoties / ja, nieuwsgierig naar de vrouw die niet spreekt / nee, er gebeurt niet veel / nee, het is saai geschreven)
- Wat maakt een verhaal spannend volgens de juryleden? Je kan de juryleden de volgende stellingen voorleggen. De spannendste verhalen zijn verhalen... waarvan je niet meteen weet hoe ze aflopen / waarin veel gebeurt / waarin iets onverwachts gebeurt / die zich 's nachts afspelen / die zich op een verlaten plek afspelen / met veel dialogen / met veel beschrijvingen / met hoofdpersonages waarin je je kan verplaatsen / die heftige emoties oproepen / met illustraties waarin je bijkomende informatie kan ontdekken.
- Bespreek hierna de volgende tekstfragmenten:
  - "Alsof iets of iemand me voortduwt, stap ik voort [...] Nog voor ik huize Zeedroom bereik, ben ik kletsnat" (p. 34)
  - "Tony loopt met me mee naar de hal [...] en kust me opnieuw" (p. 117)
  - " 'Hallo zee, hier komt de zoon van een vis!' [...] Help, ik verdrink!' " (p. 153)
- Vraag de juryleden nogmaals of ze het een spannend boek vinden. Denken ze vooral terug aan de eerste keer dat het boek lazen? Blijven ze bij hun standpunt, of houden ze er na de discussie een andere mening op na?
- Een goed verhaal is altijd spannend. Zijn de juryleden het hierover eens? Waarom (niet)?

<u>Einde</u>
- Het verhaal kent een goede afloop. Zijn de juryleden het hierover eens? Bespreek eventueel de volgende citaten:
  - "De vrouw die praatte, praat! Ze redt me en ze praat!" (p. 153)
  - "Er gebeuren zo veel dingen deze dag dat het bijna te veel wordt" (p. 156)
  - "Mijn vader is geen vis. Ik hoef geen vader te verzinnen. Ik heb opnieuw twee moeders en ik zou geen andere ouders willen" (p. 168)
- Hadden de juryleden een ander einde verwacht? Vinden ze het een geloofwaardig einde? Waarom (niet)?

<u>Afsluiter</u>

Stel je voor dat de schrijfster je zou vragen om op vijf plekken in het boek een illustratie in te voegen.
- Waar in het boek zou je de illustraties opnemen?
- Wat zou er op de illustraties te zien zijn? (bv. personages, landschappen, Basti's gedachten)
- In welke stijl zou je de illustraties maken? Zou je je op de omslagillustratie baseren? Waarom (niet)? (bv. realistisch of stripachtig, zwart-wit of kleur)

Taal en stijl

Vander Heyden besteedt veel aandacht aan Basti's gevoelswereld. Ze beschrijft de observaties, gedachten en gevoelens van haar hoofdpersonage op een sobere manier.

Verzamel enkele representatieve zinnen of tekstfragmenten en verdeel ze onder de juryleden. Hier vind je enkele voorbeelden uit de eerste twee hoofdstukken:

- "We vertrekken om half acht, wat ik voor een zaterdagochtend misdadig vroeg vind" (p. 6)
- " 'Mens, je doet me schrikken! Ik had je niet naar boven horen komen.' 'Ik ben dan ook een lichtgewicht', zegt maike die minstens tachtig kilo weegt" (p. 10)
- "Uitgespreid over het blauw van de zee ligt het geel van de zon. Als een enorme, glinsterende lap. De zee beweegt, wit schuimend golft ze op ons toe. Dichter, steeds dichter, steeds krachtiger komt ze naar het land. Met iedere nieuwe golfslag eet ze een stuk van het strand op" (p. 14)
- "Het molentje bestaat uit vier felgekleurde wieken van hard plastic. De wieken zitten aan een stok. De stok staat in een bak met zand en bovenop de bak liggen een paar zware stenen" (p. 20)

Nodig de juryleden uit hun bevindingen op te schrijven, en die vervolgens met de andere juryleden te delen.
Reik ze daarna beschrijvingen aan, waarmee ze hun mening eventueel kunnen bijschaven: eenvoudig/ingewikkeld, emotioneel/afstandelijk, spottend, grappig, mysterieus, dichterlijk, romantisch, beeldend of filmisch...
Nog enkele vragen:

- Slaagt de schrijfster er volgens de juryleden in om de verhaalwereld tot leven te wekken?
- Kunnen de juryleden zich een voorstelling maken van de personages en de (zee)omgeving?
- De schrijfster gebruikt af en toe Engelstalige woorden: shit (p. 8), son of two bitches (p. 33), weirdo (p. 41), no time (p. 50), so what (p. 131). Vinden de juryleden dit bij het verhaal passen? Waarom (niet)?
- Herkennen de juryleden zich in Basti's taalgebruik?
- Vinden ze de dialogen geloofwaardig? Waarom (niet)?
- Hebben de juryleden een favoriete zin? Zo ja, welke?

2. VERWERKING

Twee moeders en een vis
Mijn vader is een vis is een boek over een jongen met twee moeders. Dat is bijzonder, niet omwille van het thema op zich, wel omdat het vooralsnog een van de weinige Nederlandstalige kinderboeken waarin holebi's —homoseksuelen, lesbiennes en biseksuelen— belangrijke personages zijn. Soms vestigt de schrijfster uitdrukkelijk de aandacht op de holebi-relatie tussen Basti's moeders. Vaker besteedt ze aandacht aan het gevoelsleven van "een heel gewone jongen van dertien" en zijn ouders, die 'toevallig' van hetzelfde geslacht zijn. Anders gezegd, de holebi-relatie wordt hier eerder als een alledaagse realiteit voorgesteld dan als een merkwaardigheid of een probleem.

"Basti is al dertien jaar gelukkig met zijn twee moeders" (flaptekst)

- Hadden de juryleden verwacht dat het hoofdpersonage twee moeders zou hebben? Waarom (niet)?
- Waarom zou de uitgever besloten hebben om in de flaptekst te vermelden dat Basti twee moeders heeft? (bv. seksuele diversiteit zichtbaar maken)
- Vinden de juryleden die vermelding in de flaptekst belangrijk? Waarom (niet)?
- Wanneer hadden de juryleden die de flaptekst niet lazen in de gaten dat Basti twee moeders heeft? (bv. pp. 7, 8, 19)

"Vertellen jullie nu ook eens wat. Zijn jullie zussen?" (p. 30)

- Kunnen de juryleden zich nog herinneren wanneer deze vraag precies ter sprake komt?
- Begrijpen de juryleden waarom buurvrouw Maria deze vraag stelt? Waarom (niet)?
- Mam en maike vertellen hun nieuwe buren ook hoe Basti ter wereld kwam. Hoe reageerden de buurvrouwen op hun verhaal? (bv. Rosita verslikt zich, Maria lijkt het de normaalste zaak van de wereld te vinden, pp. 30-31)
- Hadden de juryleden al gehoord van kunstmatige inseminatie? Kennen ze zelf iemand die op deze manier zwanger geworden is / probeerde te worden?
- Zijn de juryleden het erover eens dat de schrijfster helder heeft uitgelegd wat deze methode inhoudt?
- Vinden de juryleden het zinvol dat de schrijfster bij Basti's verwekking stilstaat? Waarom (niet)?

“Een propje raakte mijn hoofd en viel op mijn tafeltje. Ik legde het op mijn knieën, vouwde het open en las het woord dat ik verwachtte” (p. 41)

- Konden de juryleden zoals Basti meteen raden om welk woord het gaat? (bv. mietje, flikker)
- Zo ja, kunnen ze ook verklaren waarom ze dit meteen vermoedden? (bv. genderstereotypering: het schrijven van ontroerende verhalen wordt in onze cultuur nog vaak met meisjes geassocieerd en een jongen die ‘meisjesachtige dingen’ onderneemt wordt nog vaak een mietje genoemd)
- Vraag de juryleden toe te lichten wat er precies met de term ‘mietje’ bedoeld wordt (bv. scheldwoord voor een mannelijke homoseksueel; slappeling). Gebruiken zij dit woord weleens? Waarom (niet)?
- Basti besluit om maike niets over het propje te vertellen. (p. 43) Zouden de juryleden hetzelfde doen? Waarom (niet)?
- Basti heeft weinig last van wat anderen over hem en zijn moeders denken. Hij lijdt vooral onder de relatiebreuk van zijn ouders. Zijn de juryleden het hierover eens? Waarom (niet)? (pp. 67, 75, 109)

Vinden de juryleden het belangrijk dat er boeken zijn waarin holebi’s voorkomen? Waarom (niet)?

- Sta eerst en vooral stil bij de betekenis van de term holebi; homo / lesbienne / biseksueel.
- Vraag de juryleden naar het verschil tussen geslacht of gender (m/v/x) en seksuele voorkeur.
- Op je identiteitskaart moet staan met welk geslacht (m/v/x) je je identificeert. Wat vinden de juryleden van die verplichting? Bepaalt je geslacht wie je bent?
- Bepaalt je seksuele voorkeur wie je bent? Verwijs ook naar Basti’s ervaring: “Er zijn dagen geweest dat ik me afvroeg of ik er als mietje uit zou komen en of dat erg zou zijn. Maar ik weet dat ik het niet ben” (p. 37, eigen cursivering)
- Denken de juryleden geregeld na over hun eigen identiteit, en die van anderen?
- Wat verstaan de juryleden onder ‘identiteit’? Kan je meerdere identiteiten hebben? (bv. persoonlijke identiteit en leeftijd, genderidentiteit, sociale identiteit, culturele identiteit, nationale identiteit, religieuze identiteit, virtuele identiteit)
- Denken de juryleden weleens na over de identiteit van personages? Waarom (niet)?

Als je zin en tijd hebt kan je de juryleden uitnodigen om de identiteit van de personages in een recent gelezen boek te onderzoeken. Je kan de juryleden vragen om zelf een boek (of een film / game) mee te nemen, maar je kan ook een van de andere KJV-boeken bestuderen. Het is vooral belangrijk dat de juryleden goed weten waarover het verhaal gaat en welke personages erin voorkomen. In bijlage 2 vind je suggesties om zo’n onderzoekje te verrichten.

Vrolijke vrienden

Mijn vader is een vis is een boek over vriendschap. Basti heeft een hechte band met zijn ouders en wordt goede vrienden met zijn oudere buurvrouwen. Hij vraagt zich af of Michiel wel een echte schoolvriend is en trekt op met Martin omdat hij verliefd is op zijn zus Tony.

- Druk de tekstfragmenten uit bijlage 3 af en verdeel ze onder de juryleden.
- Waarover gaan deze tekstfragmenten volgens de juryleden? Wat hebben deze fragmenten gemeenschappelijk?
- Hebben de juryleden opgemerkt dat vriendschap een belangrijk thema is in dit boek?

Wil je dieper ingaan op het vriendschapsthema? Leg de juryleden de volgende vragen en uitspraken voor:

- Basti heeft een bijzondere band met zijn ouders. Zijn de juryleden het hierover eens? Zo ja, wat vinden ze er zo bijzonder aan? Welke band hebben de juryleden met hun ouders? Kun je ouders als vrienden beschouwen? Waarom (niet)?
- Wat vinden de juryleden van de vriendschap tussen Basti en zijn oudere buurvrouwen? Hebben de juryleden oudere vrienden?
- Op vriendschap staat geen leeftijd. Zijn de juryleden het hierover eens? Hebben de juryleden opgemerkt dat de fysieke en mentale leeftijd van de personages niet altijd overeenkomen? Mam en maike worden bijvoorbeeld als gillende kinderen voorgesteld en Basti als een oude man. (p. 14)
- Hoe ervaren de juryleden de vriendschap tussen Basti en zijn schoolvriend Michiel? Hoe gedragen de juryleden zich tegenover hun schoolvrienden?
- Taner is Michiels beste vriend. Hadden de juryleden meteen in de gaten dat hij ook een

denkbeeldige vriend is? Waarom denken de juryleden dat Michiel doet alsof Taner echt bestaat? Begrijpen ze waarom Basti schrikt wanneer hij te horen krijgt dat Taner verzonnen is? (p. 136)
- Basti heeft waardevolle vrienden. Zijn de juryleden het hierover eens? Wat verstaan de juryleden onder een waardevolle vriendschap? Wanneer kan je iemand een vriend noemen?
- Basti raakt bevriend met Martin omdat hij verliefd wordt op Tony. Hoe ervaren de juryleden de vriendschap tussen Basti en Martin?
- Misbruikt Basti zijn vriendschap, of bestaat er zoiets als een 'nuttige' vriendschap?
- Wat is volgens de juryleden het verschil tussen vriendschap en verliefdheid?
- Basti voelt zich soms eenzaam. Kan je eenzaam zijn wanneer je goede vrienden hebt?
- Zou jij Basti's vriend willen zijn? Waarom (niet)?
- Wat voor soort vriend ben jij? (bv. boezemvriend, verre vriend, familievriend, schoolvriend, sportvriend, vakantievriend, virtuele vriend, groepsvriend)

Thuis aan zee

Mijn vader is een vis is een boek over het buitenleven aan zee. Basti struint door de duinen en dobbert in het water. Aan het einde beschouwt hij het strandhutje Zeedroom als zijn tweede thuis.

- Druk de tekstfragmenten uit bijlage 3 af en verdeel ze onder de juryleden.
- Vraag de juryleden wederom naar de overeenkomsten tussen de fragmenten.
- Hebben de juryleden opgemerkt hoe de zee-omgeving Basti's denken en voelen beïnvloedt?
- Vinden de juryleden Basti's gewaarwordingen herkenbaar? Waarom (niet)?

"Toen ik net zo oud was als jij, logeerde ik hier in het dorp met oma en opa in een hotelletje" (p. 12)
- Stel je voor dat Basti en zijn ouders hun weekendvakanties niet in Zeedroom maar in dat hotelletje hadden doorgebracht. Hoe zouden Basti's dagen er volgens de juryleden uit gezien hebben?
- Denken de juryleden soms na over de ruimte waarin het verhaal zich afspeelt? Waarom (niet)?

Nodig de juryleden tenslotte uit om een kortverhaal of een stripverhaal te bedenken over Basti en zijn moeders in een volkomen andere omgeving.
- Hoe zou het gezin de weekends beleefd hebben in... een flatgebouw, een villa, een boshut, een geitenboerderij, een viersterrenhotel, een caravan, een tent, een iglo.
- Welke band heeft het gezin met de buren in die andere omgeving?

Waardering
- Wat vonden de juryleden van dit boek? Vraag naar meningen over de verhaalopbouw (begin, midden, einde) en de personages, de schrijfstijl, de thema's, de illustraties en de vormgeving (cover). Zijn de juryleden het eens met elkaar?
- Zouden ze dit boek aan hun beste vriend aanbevelen? Waarom (niet)?

Op de achterkant van het boek vind je de meningen van collega-auteurs en een twaalfjarige lezer. Bespreek ze samen met de juryleden. Begrijpen ze wat er bedoeld wordt met "subtiel", "intensiteit" en "fijnzinnigheid"? Je kan de volgende bedenkingen meenemen in je discussie:
- Is het de juryleden opgevallen dat de meningen vooral over de stijl van de auteur gaan? Vinden ze dit terecht? Vraagt de stijl inderdaad om (zoveel) aandacht?
- Hebben de juryleden opgemerkt dat alle drie de meningen positief zijn? Waarom denken de juryleden dat er geen negatieve mening werd opgenomen? Nodig de juryleden uit om zelf iets positiefs en iets negatiefs over het boek te vertellen.

LEESSUGGESTIES
- Spijkerzwijgen / Simon van der Geest (Querido, 2015)
- Gips / Anna Woltz (Querido, 2015)
- Hoe ik per ongeluk een boek schreef / Annet Huizing (Lemniscaat, 2014)
- Een cavia en twee moeders / Pieter Feller en Niels De Hoog (ill.) (Xanten, 2013)
- Wij zijn bijzonder: misschien zijn wij een wonder / Ted van Lieshout (Leopold, 2012)

Juryleden kunnen online op de KJV-boeken reageren.
Ga naar www.kjv.be, klik op 'Welke boeken moet ik lezen' en dan op de groep en het boek in kwestie.